

stoji moder in premožen mož, iskren za vsaki kmetijski in obrtnijski napredek in še posebno za svilorejo: gosp. Fidelis Terpinč, ki bo gotovo na vso moč si prizadeval, da se važni svēt žl. gosp. Langerja kakor koli izpolne. Ko je l. leto kranjska kupčijska in obrtnijska zbornica vprašala kmetijsko družbo, naj ji popiše stan murb in sviloreje na Kranjskem, ji je izpolnila željo to, dodala pa še te besede: „Kmetijska družba je storila svojo dolžnost in jo spolnuje še zmiraj, da se čedalje več sadi murb in izreja črvičev. S tem je, kar se tiče gospodarske strani, njeni poklic prav za prav pri kraju. Za tem pa se začne obrtnijska stran; ta bi bila naloga sl. obrtnijske zbornice“. Gotovo najbolje bi bilo, da se ustanovi posebna družba svilorejna, in da se ta reč prevdari v prihodnjem zboru kmetijske družbe. Izglede imamo na Štajarskem in Koroškem.

Od goveje kuge na dalje.

Z govejo kugo smo — hvala Bogú! za zdaj pri kraju; le ovčja je še v Šneprskem gojzdu in v Zagurji.

Skušnja v Preloki, kjer je po ukazu c. kr. ministerstva bilo z ovčjo kužnino cepljenih 4 goved, je pokazala, da se prime bolezen: eno cepljeno govedo je zbolelo. Kako se bo obnesla druga skušnja v Zagurji, kjer se je cepilo troje goved, nam še ni znano.

Poslednji dopis c. kr. general-komande zagrebške od 13. dné t. m. je še zmiraj malo vesel.

V sluinskem in gradiškanskem polku vojaške granice se goveja kuga še zmiraj razširja, v 2. banskem pa celó hudo divjá. Ovčja kuga malo po malo pojemlje.

Na Turškem v Bosni še zmiraj ni upanja, da bi kuge bilo kmali konec. Zdaj se začanja še celó v takih goratih krajih, kjer je dosihmal ni bilo. Vse ne pomaga nič: Turek meče svojo mrho še zmiraj v reke, da so vse kužne. Vojaki vojaške granice so poleg rek postavljeni, da stražijo na to, ako priplava iz Bosne kaka mrha po vodi, da je ne pustijo dalje. — Tudi v Bosni se širi kuga od ovác do goved, in od goved do ovác. V Bosno poslani c. k. vojaški zdravnik je zvedil, da goveje živine je ondi pokrepalo že 3 četrtine, ovác pa tretjina. Med kozami omenjeni zdravnik ni zapazil kuge.

Ker imamo tedaj Kranjci v vojaški granici kugo še zmiraj blizo sebe, ostro moramo še zmiraj paziti, da nam pošast ne pride čez mejo. Zatrli smo hvala Bogu! s skrbnim ravnanjem kugo med govedi zdaj — al dokler pri sosedu gorí, nismo še varni.

Iz razstave hamburške.

Predsednik kranjske kmetijske družbe gospod Fidelis Terpinč je za svojo izložbo počasten z veliko bronasto svetinjo. Posebno hvaljene so bile sledeče stvari: lanska njegova svila, letošnji kokoni, volna njegovih jezerskih ovác, ozimni ječmen letošnji, koruza, riček, cizara, ajda, rež itd.

Na Goriškem je g. Licen iz Rifenberka prejel malo bronasto svetinjo.

Iz Štajarskega so za izvrstne vina prejeli veliko bronasto svetinjo: Kajetan Faber iz Maribora, vitez Kodolič iz Radgone, A. žl. Schenk iz Lukavec, grof Meran, o. o. benediktinjarji v Admontu, malo bronasto svetinjo pa Vincenci Čebul.

Na Koroškem je za mnogovrstno čbelarsko pripravo veliko bronasto svetinjo prejel J. Nachtmann.

Kratek razgovor o važnosti trgovine in brodarstva.

J. G. V. — Razun pridnega poljedelstva, obilnega pridelovanja sirovih obrodov in pa njihovega umetnega prenašanja (obrtnije) sta človeštvu v korist in blagostanje ali sploh za obogatjenje vsake države, kakor nam skustvo prav bistro kaže, najbolj obširen, izdaten in sposoben pripomoček trgovina ali kupčija in trgovsko brodarstvo. Po vsi pravici so ju tedaj mnogi učeni in vrli možje opisovali v svojih knjigah kot zeló važen izvir in plodovito podporo napredka v poljedelstvu in obrtni, bodi si s spečevanjem njenih pridelkov za gotovi denar ali za kakoršen koli drug dobiček. Umna raba tega in unega pa prinaša neizmernih dobrih pripomočkov za povzdigo in ustanovljenje vsestranskega občega blagostanja državnih prebivavcev.

I. Trgovina.

Trgovina je preména blaga razne baže med prebivavci naše zemlje. Po nji jim je mogoče, prejemati od bližnjih ali daljnih strani potrebnih ali saj njim prijetnih in ugodnih pridelkov, ki se v njih deželi sceloma ali v zadostni množini ne nahajajo, in pošiljati namesti njih v omenjene druge dežele svoje lastne pridelke, ki so tam potrebni, če se jih sicer le oni sami lahko znebivajo. Ravno po tem moremo se prepričati, da prebivavci mrzlih severnih krajev naše zemlje uživajo ali rabijo za svoj lišp in sploh za svojo zadovoljnost stvari, ki navadno se pridelujejo le v toplih deželah, to je, po deželah toplega podnebja. Zapazujemo pa tudi prikazen ravno narobne v tem oziru, prikazen namreč, da prebivavci toplih krajev prejemajo marsikterih sirovih ali tudi še drugih reči iz mrzlih dežel za svojo potrebo kakor si bodi. Očitno je po tem, da trženje ali kupčevanje je nekaj sploh naravnega in potrebnega ljudem po vsem svetu, in da je tako tudi od nekdanj bilo. Saj nam potrjuje povestnica, da je ni skoraj dežele in da je ni bilo, kadar koli si bodi, če še tako nevažne, da bi ne bila imela kakih trgovskih opravil z drugimi deželami. Tako nam je, na primer, znano, da ljudje izhodnih ali jutrovih krajev, zlasti Egipčanje, so že v starodavnih časih imeli navado, kakor jo imajo še dandanašnji, potovati v druge strani zavolj trgovanja, zedinjeni v karavane, to je, v večje trume pod svojim voditeljem in pa pod varstvom primerne čete vojaške, njih spremljevalke. V teh potovanjih so se od nekdanj posluževali, kakor se še vedno poslužujejo, velbljudov ali kamel, ki jim Arabci po vsi pravici pravijo „puščavne ladije“, ker te živali so največ sposobne za prenašanje blaga čez kraje, ki so brez rastlin in brez vod. One niso samo zeló zmerne, maloješče in vajene stradanja, temoč imajo tudi v svojih grbih neko skladišče za shrambo živeža potrebnega jim pozneje na poti, in posebno mnogo celic (posodic), v katerih hranjujejo vsesano vodo tudi za občasnó prihodnjo potrebo.

Ravno po takih izgledih si moremo pa tudi razjasniti važno prikazen, da so si že v nekdanjih časih, to je, že veliko let pred Kristusovim rojstvom, posebno Egipčanje pridobivali obilnih, krepkih in zdatnih pripomočkov vsake baže za povzdigo svoje omike, in pa za razvijanje onega lišpa v svoji deželi, v katerem stara povestnica marsikaj pripoveduje, češ, da jim je ta trgovski posel prinašal veliko bogatije, ravno kakor jo vtegne sploh tudi nam prinašati še dandanašnji, ako jo le državne vlade krepko podpirajo, kakor gré, — ako se vrh tega trgovci umno vedejo v svojem opravilu, in ako jih pri tem ne zadevajo nagle in neprevidljive nesreče, postavimo, vojske ali druge nezgode.

Trgovina zahteva rabo posebnih in mnogoterih močí, ako hočemo, da ima dober in obstaven vspeh, to je, da

Slovenske stvari.

Godovni govor

pri veliki besedi v goriški čitavnici 12. julija 1863.

Zložil in govoril dr. Josip Tonkli.

nam pripomore, kakor je poglavitni njeni cilj, k pridobitvi novih znanosti, da nam razširja polje delovanja, in da nam ravno s tem napravlja pravo pot k povzdigi vsestranske višje omike.

Čeravno se je izprva kupčevalo samo le iz pohlepa po materijalnem dobičku, to je, po dobičku v denarji ali blagu, ki ga je to kupčevanje prinašalo deželam, spremenjaje njihove pridelke v denar, in pa razprostiraje okoli sebe na vse strani življenje in delavnost; vendar to pomnoževanje bogatije ni najvažniša stvar, ki nam jo ima roditi trgovina, ampak najvažniša njena koristnost je pomnoževanje našega moralnega (duševnega) blagostanja s primerno, skrbno in umno rabo dobičkov, ki jih nam ona donaja. Ravno nji ima zahvaliti marsiktera država svojo veličino in svojo moč, zlasti angležka, ktere vlada je od nekdanj pri vsaki priložnosti skrbela — kakor še dandanašnji skrbi — le za podporo svoje trgovine, dobro in modro prevdarjaje, da po tem mora posebno tudi blagor dežele krepke korenine poganjati, razvijati in utemeljiti se po vsi državi. Dolžnost sveta je pač zategadel vsake vlade, da si prizadeva, kar najbolj more, pripomoči trgovini — tej poglavitni povzdigovavki našega vsestranskega blagostanja. Posebna dolžnost je vladi, marljivo in neumorno skrbeti, da se napravijo in množijo dobre občila, namreč ceste, zlasti železnice, kjer je le mogoče, da se naredijo kupčijske zveze ali društva s tujimi državami, — da se ustanovijo kupčijske naselitve v tujih deželah, — da se vpotijo primerne in dobre bankine naprave, in sploh da se porabi vsaka ugodna priložnost, vsak pripuščen in pošten pripomoček, ki služi v zboljšanje in podporo trgovanju, s tem naravno pa tudi krepanju in jačenju države. Kakoršno je stanje državljanov, takošno je stanje cele države; če so uni bogati, se vé, po trgovini, po poljedelstvu, po pridelovanji sirovih naravnih obrodov in po obrtni, bo gotovo tudi sama država bogata; bogatega pa vsak spoštuje in išče; siromaka se vsak ogibuje. Zato je živa resnica, kar je že nekdanj rekel pesnik Ovid: „Donec eris felix“ itd. — to je, „dokler si srečen (bogat), prijatelj boš imel obilo; ko pa si ubožec, samec ostaneš“, — in pa dalje tudi: „Pauper ubique jacet“, to je, „siromak je pinka povsod“.

Trgovina se deli v trgovino na debelo (v trgovino veliko) in pa v trgovino na drobno (v trgovino malo), blago namreč trgovec kupuje ali za to, da ga za denar ali pa v premeno spečava družim, ki ga zopet drugim prodajajo, ali pa za to, da ga prodaja naravnost tistim, ki ga kupujejo za svoj lastni povžitek, za svojo potrebo ali sploh za porabo v svojem gospodarstvu. Trgovina na debelo se dalje razdeluje: 1) v lastno trgovino, kadar kdo kupuje blago za svoj denar ali za kako drugo svoje blago, in pa na svoj račun (na svojo rajtengo), — 2) v naročeno trgovino, kadar kdo sprejema blago in pa tržuje ž njim na račun kakega drugega, — 3) v trgovino z vnanjo (inostransko), kadar se tržuje s tujimi deželami, — 4) v trgovino z notranjo, kadar tržujemo v svoji državi, in to v ravno istem mestu, kjer imamo svoje stanovanje, v isti deželi (provincii, pokrajini) ali pa tudi s prebivavci drugih dežel svoje države, — 5) v trgovino vvozno, kadar kupujemo in vpeljavamo v svojo državo tuje blago, — 6) v trgovino prevozno, kadar naročujemo blaga iz tujih dežel, in ga pa pošiljamo čez svojo državo zopet v kako tujo deželo, — in 7) v trgovino izvozno, kadar pošiljamo v tujo deželo blago v svoji državi pridelano ali tudi izprva tuje, pa pozneje v domačeno.

(Dalje prihodnjič.)

Častita gospôda! Govor, ki ga vam bom nocoj govoril, vjema se z namenom nocojsne slovesnosti; sukal se bo tedaj okoli pokristjanitve Slovanov in začetka slovanskega slovstva. Vsi zgodovinarji namreč so edine misli, da kršanstvo je prvi in najtrdnější temelj omike vsakega ljudstva. Začnem tedaj s tem, da povem I. tačasne stališča Slovanov, in II. njih notranje življenje, temu sledi III. povest pokristjanjenja Slovanov, in IV. kratek životopis slovanskih aposteljnov; za tem pride na vrsto V. utemeljitev slovanskega slovstva, in VI. sedanji stan slovensčine v Gorici sklene naj moj nocojsni govor.

I. O preseljevanji ljudstev.

Slovani so se premikali v nove selišča z Germani vred, tako, da so sedaj ž njimi združeni potovali, sedaj pa se za njimi premikali in od njih zapuščene kraje posedali.

Na severu so se preseljevali za Germani in so bili h koncu 6. in v začetku 7. stoletja posedli celo severno Evropo, na obeh stranéh reke Labe, po kateri so se imenovali Polabje, na bregu baltiškega morja Pomorjani; tik bavarskih Germanov so se bili naselili Čehi na današnjem Pemslem, nad njimi proti severju Poljaki in za njimi Rusi. — Na jugu so Slovenci se preseljevali združeni z Germani. Tako je sledila velika truma Slavenov leta 568 iz Panonije, današnjega Ogerskega za kraljem Longobardov Albojnom na zgornjo italijansko deželo; zmagali so z združenimi močmi carigradsko vojsko in si lepo deželo laško med seboj razdelili. Longobardi, katerih je bilo več po številu, so posedli lepši del pridobljene laške zemlje od genoveškega morja sèmkaj do reke Adige; Slaveni pa kot slabiji del, in pa še za to, da bi bližej bili bratom svojim, posedli so sedanjo benečansko deželo. Od teh Slavenov se je prihranila do današnjega dne le mala peščica okoli 40.000; ti so današnji benečanski Slovenci, ki stanujejo v gorah nad Vidmom in Čedadom na strani reke Dera do Rezije ob bregih reke Nadiže in na desni strani Soče. Tega plemena Slavenov je tudi malenkost govornika. Drugi pa, ki so se bili razširili po lepi Furlanii, ti so se vsi pofurlanili. Na te so se opirali drugi Slovenci, ki so bivali v sedanjem Primorskem, na Koroškem in v sosednih krajih Tirola, na Kranjskem, celem Štajarskem, na obeh stranéh Donave v sedanji nadvojvodini avstrijski in na zahodnjem Ogerskem. Ž njimi so mejili Hrvati, za njimi so bili Srbi in za temi Bolgari; tako da v 8. in 9. stoletji so se razprostirali Slovani od baltiškega do jadranskega morja; od Labe in Parskega in Tirola in reke Adige do črnega morja in do Azije. — Vsi ti Slaveni so spadali v dvoje plemen: v zahodno-severno in v južno-izhodno. K južno-izhodnjemu plemenu spadali so Slovenci ali Slaveni, Hrvati, Srbi, Bulgari, ki so vsi en jezik govorili, to je, starocerkveni ali staroslovenski jezik; njih srednja dežela bila je Panonija, današnje Ogersko, okoli blatnega jezera.

II. Njih notranje življenje.

Od notranjega življenja tadanjih Slovanov nam je le malo ali nič znano. Kar o njih vemo, je to, da so bili jako miroljubni in skrbni poljedelci. Raje so krivico trpeli, kakor da bi jo bili drugim delali; za orožje so le tedaj zgrabili, kadar je že sila kola lomila, in ko je

polku malo po malo ponehuje, v 2. banskem polku pa je še huda, kakor tudi v gradiškanskem; v 2. banskem polku je med 6740 govedi poginilo dosihmal že 1590. V obeh teh polkih pa razsaja kuga v tistih selih najhujše, ki so blizu Save in Une, kamor Turki še zmirom mrho mečejo in tako okužujejo živino. Zato je deželna zagrebška general-komanda se zopet obrnila do c. kr. vojaškega ministerstva, naj zahteva od turške vlade, da ne trpi tega.

Ovčje kuge je v ogulinskem, sluinskem in v 2. banskem polku še zmirom dosti, čeravno nekoliko ponehuje. Vsi tamošnji zdravniki so zdaj tudi ene misli, da goveja in ovčja kuga ste ena bolezen.

V Bosni na Turškem razsajate obe kugi še hudo.

Kratek razgovor o važnosti trgovine in brodarstva.

(Dalje.)

Mnogi učeni možje, ki so pisali o narodnem gospodarstvu (Nationalöconomie), zagovarjajo jako razširjeno misel, da samo tisti državljani pripomorejo bogastvu in blagostanju države, kateri se pečajo z obdelanjem zemlje in pa s porabo poljskih pridelkov; al nasprotno so drugi zopet dokazali, da najbolja pot, ki more peljati k bogastvu prebivavce, ktere si bodi države, je opuščanje in pa tudi ojstra prepoved vpeljevanja ali vvaževanja tacega tujega blaga, ki se lahko domá, to je, v svoji državi prideluje. Po njih mislih je treba tedaj le preiskovati: dobiva li od nje denarjev tuja dežela, ali pa ona od te; ako se hoče zvediti, ali pomnožuje se njeno bogastvo ali se pa manjša?

Drugi pa so si prizadevali poravnati ali saj nekako sprijatli te dvojne nasprotne načeli, in to z jasnimi dokazi, da samo tadaj postaja država velika, imenitna, bogata in cveteča, kadar njeni udje umno sledé naravskim postavam in napravam, vživajo vso slobodnost, da morejo iskati si poštenega dobička po kakoršni si bodi poti in kjer koli si bodi, tedaj tudi premenjevati svoje premoženje in svoje pridelke s premoženjem in s pridelki družih, — potem tedaj: s porabo zemlje za pridelovanje blaga ne samo za neposredno vžitje, ampak tudi za prenašanje in za spečevanje, to je, za obrtnijo in za trgovino.

Ravno to tretje, zares temeljito mnenje, nam skorej da s prstom kaže pot, ktere se imamo držati, da ne samo sploh vsa naša država, ampak posebno tudi vsaka njena pokrajina (dežela) obogati, ali vsaj dobro napreduje s trgovino. Dvomiti namreč nihče ne more, da ta in una osiromači, ako še toliko ne pridelala, kolikor ji je sami potreba, in je tedaj celó prisiljena vpeljati blaga za svojo rabo iz tujega, in pa potem pošiljati svoj denar v tuje, nimaje ničesa tacega, da bi ga tudi ona tje izpeljevala za denar ali pa v premeno z drugim blagom nji potrebnim. Treba tedaj, da prebivavci vsake dežele marljivo skrbijo in delajo, da si s porabo svoje zemlje in pa z obrtnijo napravljajo toliko blaga, da ga tudi na tuje spečavajo, to je, da tržujejo z drugimi deželami, in si tako pridobivajo denarjev, za vsestransko izboljšanje svojega gospodarstva in s tem naravno tudi gospodarstva svojih udov. — Gorje toraj deželi, ki blaga le ali vsaj največidel prejeme iz tujega za svoj vžitek, in pa nič ali le malo svojega tje spečava!

II. Brodarstvo ali umetnost voziti se po vodah, to je, po rekah, po jezerih in po morjih. Trgovina se je bila še le dobro in jako razprostrla in svojo moč med človeškim rodом razvila, ko so bili ljudje začeli brodariti od kraja do kraja po morjih in sploh po vodah, ki so jih poprej tako ločile, da so morali si ostati tuji

in neznani. — Brodarstvo ne podpira samo le trgovine, ampak ono je ž njo, kakor od nekdanj, tudi pripomoček k bogatenju in razprostiranju raznih vrst znanstva med prebivavci vsega sveta. Saj je povestnica brodnarstva ob enem tudi povestnica pajdašenja ali občenja narodov, in pa prostiranja omike med njimi.

Brodarstvo je tako staro, da ne vemo prav, kdaj da je bilo iznajdeno. V občni povestnici beremo vendar, da najprvi so bili Feničani, to je, nekdanji prebivavci zahodnega azijskega primorja, ki so bili začetniki brodarenja. Znano nam je tudi dalje, da posebno tudi Jugoslovani, zlasti Iliri v nekdanji tako imenovani Liburnii na otocih jadranskega morja so že zdavno sloveli zarad svojega brodarstva. Resnico nam je pač povedal naš slavni Vodnik, ko je v tem oziru pel:

„Ilirjan že močan
Na morji je bil,
Ko Rimec se ladje
Je tesat' učil.“

Vemo pa, da tudi še današnji prebivavci ravno tistih krajev, to je, Lišinjani (Ilirjani) posedajo veliko trgovskih brodov, ki jim Italijani pravijo „bastimenti di lungo corso“ (to je, velikih bark za brodarenje do daljnih dežel), in da pogumno brodarijo po celem svetu, vračajo se le za malo časa domú po dolgem pomorskem brodarenji. — Brž ko ne so se ljudje izprva vozili le po rekah ali prav blizo primorja, in da le pozneje so si upali v plitvah dalje na morje. Najprvo imenovanje čolna se najde v pismih feniškega pisatelja Sanhunjatona, ki je nek 1250 let pred Kristusovim rojstvom živel v Baritosu, svojem rojstnem mestu, kakor pravijo. Po njegovih besedah je neki Anzous drevesu veje odsekalo, ga potem izvotlil s pomočjo ognja, in se izročil morju v takem trohljivem čolnicu. Pisatelja Plini in Poluks pa pripovedujeta, da za vožnjo več oseb po rekah, jezerih in morjih so se ljudje posluževali nekako večih čolnov napravljenih iz pletenine, ki so jo pokrivali z živalskimi kožami. Pozneje so še le namestovali pletenino z drevesci pripognjenimi, kože pa z diljami, ki so jih lepo skladali diljo na diljo. Izprva so pehali ladije z rantami (prekljami) naprej, pozneje pa s širokimi vesli. Krmilo je bil znašel Tifis. Najstareje ladije so imele dvoje krmil, namreč eno spred, eno zad, da so se tedaj dale gnati naprej in tudi nazaj. Iznajdeniki jader so bili, kakor se pripoveduje, Samotraci. Od početka ni bilo mačkov, kakor jih imamo dandanašnji; v nekdanjih časih so brodarji (mornarji) namesto njih vpotrebovali velike kamne, ki so jih vezali z vrvmi, in jih vtopljevali na dno; poznejšo podobo jim je neki dal Scit Anacharsis. (Kon. prih.)

Slovenske stvari.

Godovni govor

pri veliki besedi v goriški čitavnici 12. julija 1863.

Zložil in govoril dr. Josip Tonkli.

(Dalje.)

III. Pokristjanitev Slovanov.

Kakor vse druge ljudstva bili so tudi Slovani iz začetka pagani (ajdje). Luč kršanske vere jim je prisvetila od treh strani: od Ogleja so patrijarhi pošiljali misijonarje med Slavene po Ilirii, solnogradski škoje so jih pošiljali med Slovane po Gorotanu, ktera je obsegala ne le današnje Koroško, en del Krajne in Štirje, ampak tudi velik del Parskega, na obeh straneh Donave in na Moravskem, in Carigrad je pošiljal svoje misijonarje na Bolgarsko in v Panonijo.

Med Slovani so bili prvi Slovenci, katerim je luč sv. vere prisijala po patrijarhih iz Ogleja, ki so bili